

UČITEL A ŽÁK

Scénická báseň

Vítězslavu Nezvalovi

1445 II

DRAMATIS PERSONAE

DOKTOR (50 let)

JAN (20 let)

STRÝC (70 let)

PRVNÍ ZLODĚJ

DRUHÝ ZLODĚJ

TŘETÍ ZLODĚJ

LÉKAŘ

SOUDCE

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ

CHLAPEC

TETA

ANNA

MARIE

DĚVČE

LOCI

I. Schodiště před domem. II. Totéž schodiště.

III. Světnice s ložem. IV. Periférie. V. Terasa.

IV. Noc. VII. Den.

SCÉNA PRVNÍ

JAN *podobá se, že stojí na přídi veslice, která je hnána Robinsony a lidmi podobného významu:*

Větrná růže byla ohnuta kolem země jako prstence. Východ setkal se se západem v bludném bodě, jenž podoben korálu, navléknutému na nit rovnoběžky, uniká mezi prsty. Bylo objeveno devět Indií, ale co na tom sejde! Země, jakkoliv nedorůstá k bláznovství odvahy, je divá. Budu se plaviti, maje plášť vzdutý zlým povětrím a oděn po domácku, nad děsnou křižovatkou papíru, budu sledovati lýtý a nekonečný počet.

TETA: Opatrnosti nikdy nezbývá, milé dítě! Tvůj otec se zranil hrotem větene a zemřel na otravu krve, jako umíraly přadleny před dvěma sty lety. Co mu bylo do větene? Proč je bral?

JAN: Tatínek si měl otevřít dlaň velikým řezem, měl si utnouti ruku, měl krváceti a nebyl by tak nevhodně zemřel.

TETA: Ach, skonala usmířen. Ale chtěla jsem říci, abys nebyl všetečný a abys nemluvil sám k sobě. Nesluší se to.

JAN: Dám si veliký pozor!

ANNA *se sítkou na motýly*: Noční můra a růže, knihomole!

MARIE *s praporkem*: Prapor a dívka, větroplachu!

JAN: Lišaj a růže. Prapor a dívka. Nevěstka a paní. Vzhůru, lenochu! Vstávej! Průpovědky a staré pověvky, jež scípají na ose času, nebudou zapomenuty a vrátí se o vánocích. Vrátí se každého jara po tisícáté a poprvé. Budou se často opakovati, jako příběhy paní,

jež se udály. Budou se opakovati jako smyšlená vypravování o nevěstkách a dívky se budou rozhodovati podle písni a opět podle přísloví.

MARIE: Na temeni biblické hory hnízdila holubice. Dozajista, neboť vysoká schodiště končívají nízkým prahem, za nímž je světnice. Lože a stůl, větroplachu!

ANNA: Pracujete s příkladnou horlivostí, ale plichtíte to.

MARIE: Budu mluvit až do kuropění. Nepromluví do roka a do dne.

ANNA: Dobrá, od vás se lze nadíti jenom běžných hloupostí.

MARIE: Běhno!

*

DOKTOR: Dobrý večer! Dobrý večer, Jene! Zatím co jste dováděli, nemyslíce než na hru, nadchází hodina astronomie. Jsem zde. Syt. Střízliv. Hle, dokonalá černá času, popsaná blesky jmen. Toť večernice, Kassiopeia. Toť Veliký medvěd.

MARIE: Vidím tmou a uprostřed je hvězda.

ANNA: Vidím hvězdu.

JAN: Vidím neznámé a nepojmenované souhvězdí.

DOKTOR: To není správné!

JAN: Slova! Báseň bez smyslu!

DOKTOR: Mohutná slova. Báseň, ohraničující nekonečnost. Sled čísel. Přehledný počet. Hvězdná soustava! Mé dítě, měj se na pozoru. Uč se, abys nezůstal bláznem, neboť lidé rodí se blázny! Toť večernice, Kassiopeia, Medvěd a Blíženci.

ANNA *kouří*: Medvěd a Blíženci.

DOKTOR: Dobrá! Budeme přáteli. Dejte mi růži, ach, chci říci oheň. Ve chvíli oddechu, neboť nelze se učit bez přestávky, budu vám vypravovati o panovnících, kteří byli a již nejsou. Budu vám vypravovati o velkých milostnících a o výbojcích. Budu vám vypravovati vše, co panny poslouchají, ani nedutajíce.

JAN: Pošetilče!

DOKTOR: Nespěchám, jsem shovívavý, jsem stár.

TETA: Prosím vás snažně, pánové, o nápravu, mám toho po krk. Jan se tváří, jako by neměl přibuzenstva.

Mlčívá po celé hodiny a na obrátku je drze výmluvný.

DOKTOR: Ach, bál jsem se, že se vám přihodila nehoda v kuchyni. Bál jsem se, že služka rozbila mísu.

TETA: Nikoliv, doktore, nádobí je na svém místě, ale váš špatný žák se rozhodl odejít. Mluví o oceánu a o jakémsi bouřlivém ráji. Pane, poslední nesmysl mi připomíná vaše školení.

DOKTOR: Vskutku, výraz ujde.

JAN: Mluvil jsem o universitním městě.

STRÝC: Slyšme, mladý pán, jenž byl včera na hřišti obratným poslem starších hochů, odejde. Je to daleká cesta?

JAN: Není nejdelší. Ostatně za těchto pokročilých časů cestuje se již bez obtíží.

STRÝC: Jak chabá odpověď! Jak bídna vrátka!

TETA: Chová se zcela nenáležitě, je nesnesitelný.

DOKTOR: Té lichvářské lásky! Kolik ze sta chcete, aby vám odváděl a jak dlouho?

TETA: Je neurvalý.

STRÝC: Pokud byly tvoje kousky rozličné, nepozbýval jsem naděje, avšak urputnost, s níž opakuješ jediné slovo, všechno zvrátila. Jsi nenapravitelný! Vizte parohy ohyzdnosti a nerozumu! Vizte pohled obrácený ke dveřím jako pohled zvířat.

DOKTOR: To nic není, to není nic nového. Hlídám beze strachu Janovo znepokojení; je mi zárukou ducha.

STRÝC: Prosím?

DOKTOR: Bláznovské duby obrůstají novým listovím. Ach, to jsou staré stromy, pane! Jaro a léto. Podzim a zima. Věčná střída podle pořadí, jež bylo stanoveno. Jsem si jist, že občanské ctnosti počínají trochou polouznění a překotnou cestou.

TETA: Za mých časů se odpovídalo na otázky a lidé se vhodně oblékali. Povídám, že Jan nemá nic připraveno

na cestu. Je nahý. A bez peněz, neboť strýc, jak se obávám, nedá ani troničku na dobrodružství.

STRÝC: Vy schvalujete tyto nesmysly, doktore?

DOKTOR: Kdyby trvaly déle než jediné období! Období růží, období žně. Období pršky a vánice. Kdyby trvaly déle, měly by důstojnější jméno.

TETA: Na mou duši!

STRÝC: Stěží.

JAN: Prosím, abyste mi dovolili jít do Francie.

STRÝC: Nuže, doktore, méně shovívavosti, neboť nic není nad pitomcovu lehkověrnost.

DOKTOR: Paříž je teď prázdná.

STRÝC: Zakazuji ti myslet na cestu, Jene! Dolů s povětrného koně! Zanechej následování blázna, jež jsi spatřil na silnici za cípem lesa. Sesedlej! Směj se s námi! Jářku, doktore, je mi lhostejna podoba odvrácené měsíční tváře. Je mi lhostejna červen horlitelů a dvojnásobná bledost žebrácká. Nic mi není do rachotu uplývajícího mračna a do bubnů, jež byly proraženy. K řasu! Komu, mimo kotláře, se líbí hluk a nehorázná strakatost vřavy?

DOKTOR: Šelestění listů v knihovnách. Hluk práce. Vřava světa. *Rostoucí hlomoz*. Poslouchejte!

TETA: Snad vím, co chceš, Jeníku. Kolem hasnoucí lampy bývá noc plná hlasů. Jsou to zvuky nepatrné ceny, nicméně vnukají nám tisícerý záměr. Chtěla bych se přítí, že chceš znenadání obnoviti příhodu, která se neudála. Jde ti o hru. O dětství, o dostaveníčko, o jezdcce, jehož stín přešel ložnicí a nepromluvil slova.

DOKTOR: Tu to máme! Zvykem všech paní je mluvit o vlastní při. Žel, my všichni jsme ztratili mnoho času, avšak nyní nejde o nic, než o Janovu posedlost.

JAN: Mluvíte o mně jako o nemocném.

DOKTOR: Ano, protože jsi příliš zdrav.

STRÝC: Přeháníte.

DOKTOR: Je to nutné kvůli srozumitelnosti.

JAN: Můj učitel a vy, strýče, vštípili jste mi tolik vědomostí, že se nebojím býti sám ani v cizím městě, ani

v krajině méně bezpečné a nepodobné tomuto předměstí. Náš dům je pravidelná krychle a kraj čtyřikrát stejný, čtyřikrát se opakuje. Je to věčně stejné. Před svítáním se dovoláváte denních hodin a zrána již očekáváte noc. Je to věčně totéž. Vaše knihy, doktore, s prominutím, jsou rozvláčné a nesmyslné.

TETA: Když se to uváží, když se to vezme za pravý konec, je to vlastně rozmlůska s doktorem. Byl jste na něho přísný!

STRÝC: Obávám se, že tomu bylo naopak.

JAN: Plísňení je špatná útěcha.

DOKTOR *směje se*: Dobrá, Jeníku. Nečetl jsi vypravování o pudivousovi, jenž podle libosti se stává býkem a opět kuřetem? Je to špatná povídka. Fi, bráti doslova takový brak! Býti hercem takové skladby! Což jsi ztratil vkus? Chceš s kordiskem po boku a v pocestném plášti táhnouti po mostech a silnicích, abys nakonec dorazil ke schodišti špatného divadla? Chceš stý a tisícátý opakovati obstojně urostlé herečce, že je k pomilování? Toť zřejmé, budeš skládati básně o rukavičce, masné písněmi a jednou provždy páchnoucí. Ať spere ďas homérický epos, jenž kráčí jako vojska. Rozmetejte sloupoví atická a strhněte růži z gotické katedrály! Budeme tvořiti nové soustavy a nová slova namísto jmen. Jděte mi k šípku! Noc, krev, bouře! Milost, vzduté břicho rodičky a hroby. Rýmujte bez konce. Uvádějte v novou souvislost všechny věci. Budou trvati tak, jak byly spatřeny za starého času z jeskyně. Proměňujte jejich sled, a přece se budou řaditi tak, jak byly poprvé spatřeny přes okraj kolébky. Jene, Jeníčku, což není míra písní odvozena z oddechů spáče a z pohybů lásky? Což nejde vypravování vpřed dupotem divého koně?

JAN: Nuže?

Doktor kašle.

STRÝC: Spisujete jen v prázdných chvílích a Jan není básníkem ani z nejmenší části. To vše je mimo.

TETA: Probůh, doktore, což se nezotavíte ze své učestnosti?

DOKTOR: Chtěl jsem říci, že novost poslední vykřičené písničky je pochybná. Nuže, Jene, neodbývej moje důtky jen pokrčením ramen. U všech všudy! Poslouchej, co povídám, nepřipravíš se o mnoho, jestliže setrváš.

STRÝC: Bylo to již řečeno naléhavěji. Jan zůstane.

DOKTOR: Přál bych si, abych mohl více důvěřovati.

TETA: Janovi?

DOKTOR: Nám oběma, paní.

*

ANNA: Jak se máte?

MARIE: Dobrý den, paní. Dobrý den, pánové.

TETA: Dobrý večer. To děvče přichází příliš často a vždycky za soumraku.

DOKTOR: Nu, s přítelkyní ze sousedství.

STRÝC: Tím hůře.

TETA: Nevím ani zevrubně, kdo to je.

DOKTOR: Obě jsou bez tajemství.

TETA: Což jste jejich zpovědníkem?

DOKTOR: O něco méně.

STRÝC: O něco méně a opět o něco více. Pane, váš úřad je dobrá míra.

DOKTOR: Přesahuje o dvě píde, jako strašák žitné pole.

ANNA: Chtěla bych vás míti, Jene, ku statečnosti. Doktor nám říkal, že se chystáte na cestu, a tu je nutno, abyste volil. Doposud jste nás vyznamenával velmi souměrně, avšak čekati naplano je příliš krutá rozkoš.

MARIE: Prosím vás!

ANNA: Slečna chce šíti o závod a já vyhlížet oknem, dokud se nevrátíte.

MARIE: Nebudte, prosím, dotčen tím, co říká, nemám na tom podílu.

ANNA: Ech, není třeba okolků. Mluvte od podlahy, kdo vyhraje tuto při?

- JAN: Jsem velmi rád, že se mohu rozloučiti, neboť vskutku odejdu již zítra ráno.
- MARIE: Nechci! Já zůstanu. Na rozdíl od vás se mi nezdá město tak špatné. Zdejší společnost uchází.
- ANNA: Ovšem, naštěstí se její cesta nikdy nezmate.
- JAN: Je to nutné pravidlo a platí bez výhrady.
- ANNA: Mimo vás, mimo chlapíka, jenž pravidlo zostudí, rozběhne se na křižovatku a pranic nedbá a pranic se nestará, co bude zítra. Máte pravdu, Jene, utecte, chtěla bych na vás počkati někde u cesty, neboť té zběsilé trpělivosti, jsem v okně po celé dny a málem nevidím než sviňuchu, který pospíchá za svým stádem.
- DOKTOR *v pozadí*: Hle, zájem byl vzbuzen, chvostiště plane a tatam je cesta. Takový poplach stojí za stádo napomínání a výchovných rozprav. Janův duch, je-muž, jak se sluší ve dvaceti letech, všeho se nedostává, opět zde zdomácní.
- MARIE: Není se čím vychloubati, slečno, není se čím vychloubati a Janovy záměry jsou špatné.
- ANNA: Víím, kde vás tlačí střevíc. Bohužel! Bohužel, nejste Popelka.
- MARIE: Nestojím o půvaby pohádek, ani o vaše uznání.
- ANNA: Mimo pochvalu v kuchyni. Toť andělská prostota, velmi vhodná k úklidu a k domácí práci.
- MARIE: Fi!
- ANNA: Nebylo to míněno tak zle. Vskutku nemohu nalézt, co by vás potěšilo.
- JAN: Prosím, prosím. Chtěl jsem říci několik slov na rozloučenou. Znáám věci, Marie, o nichž se nikdy nedozvíte. Ponořena do svého úkolu, budete se zdáti vždycky menší, nežli jste. Budete dýchat strach tohoto koutu, zběsilé nic, nic mimo svět. Budete stárnouti v potřebách poslušnosti a tato zásluha bez přízvuku vyrostе až k pláči. Bez zmínky, bez vědomí o věcech krve, o porážce a vítězství, o činu, jenž hřmí a blýská. Ach, nemohu, nežli svéhlavě věřiti odvaze, jež mne vede, nesdílím rodinných záměrů. Nemám dědického podílu ani na strachu, ani na trpělivosti.

Sbohem, odejdu zítra ráno. Ach, kolem návrší je bezpočet směrů a bezpočet příhod.

MARIE: Mluvíte jako loupežník. *Poodejde k Janově tetě.*

ANNA: Mluvíte jako premiant.

JAN: Jak?

ANNA: Jako chlapec! Chtěla bych znáti cíl vaší cesty.

Kam se obrátíte?

JAN: Nejprve do Francie.

ANNA: Určitě!

JAN: Paříž, jméno z dálky snu.

ANNA: Je nutno znáti dobu odjezdu.

JAN: Odjezdu.

ANNA: Ovšem, rychlovlaky nejsou pohotově každé hodiny. Máte dost peněz?

JAN: Peníze? Nikoliv, je to nemožné! Chci jíti pěšky a chci pracovati.

ANNA: Na světě je málo nemožných věcí. Jen zhurta, pane, jen zhurta! Nejsme-liž odhodlanci, kteří se nezastaví před truhlicí starého strýce? Ach, váháte? Chcete se vrátiti dříve, než jste vytáhl paty. Nuže, dejte se do pláče a do úpění. Žádejte o pokání.

JAN: Nikoliv.

ANNA: Oslíku. Zítra o třetí hodině budu tě očekávat na cestě k městu. Nashledanou u svítilny, které se říká Chochol větrníku.

MARIE *na druhém konci scény*: Paní, střežu Janovo okno a bojím se, kdykoliv svítí přes půlnoc.

TETA: Ano, měl by čísti své knihy v pohodlí a při denním světle. Nicméně je to dobrá četba, doktor ji volí s velikou trpělivostí.

Doktor se právě nevázaně směje s Annou.

MARIE: Vizte svého doktora. Obávám se, že jeho mravy nejsou právě nejprísnejší. Má pletky s Annou a jeho knihy nejsou bezvadné.

TETA: Ach!

MARIE: Není o tom pochyby.

TETA: Nikoliv. Je to starý pán, podivín, jenž, buď jak

buď, uvykl říkati svá naučení až na konci příběhů. Neklevejte, mé dítě, učenci bývají nesrozumitelní, nicméně jejich občanský úspěch je veliký. Doktor je ctěn! Na mou věru, vím, co se patří. Vím, jak se stará o Jana!

MARIE: Té proslulé péče! Toho podněcování! Myslíte, že by Jan utekl z domu, kdyby byl dobře vychován?

TETA: Doposud neutekl.

MARIE: Až zítra, zítra ráno.

TETA: Chcete říci, že je doktor s Janem smluven?

MARIE: Bojím se, že s ním souhlasí.

TETA: Jste uražena a rozhněvána.

MARIE: Ano, nicméně vím, co povídám. Jan se právě rozloučil.

TETA: Zůstane. Promluvím s ním dnes večer. Žel, doposud nejsme příbuznými, žel, doposud neřekl nikdo ani slova v této věci. A přece! Zimomřivé náklonnosti naznačily zasnuby, jichž si přejeme z plna srdce. Co z nich zbude, jestliže jeden z vás nebude chtít? Co z nich zbude, jestliže se rozhněváte a Jan odejde? Nic, ani větříček, ani jediná snítka myrty. Janovi je dvacet let, slečno.

MARIE: Jsem mladší o dva roky, a přece jsem ve výhodě.

DOKTOR: Hleďme, ztratil jsem brýle.

ANNA: Vždyť jste je založil mezi listy své knihy!

TETA: Mluvit s lidmi příliš zblízka není dobrý zvyk.

DOKTOR: Je to pocta pro mé stáří.

ANNA: Doktor má pastýřské ucho, paní. Je nahluchlý.

DOKTOR: Doslova. Zachoval jsem si z časů širokých opasků hřmotné, hrubé, nechutné a prosté znaky žirného venkova.

ANNA: Ať prší, ať je bláto, ať je úroda jakákoliv.

DOKTOR: Rozumí se.

TETA: Nerozumím. Muž vašeho věku, švihácky opásaný řemenem na poslední díрку! Starý učitel, jenž si přikrývá zánovním kloboukem polovinu ucha! Chvála pánubohu, moudrým lidem doposud stačí oděnění z dob-

rého plátna. Ještě se obejdeme bez příkras, ještě se to líbí lidem ustáleného vkusu, ještě se spokojíme s obličejem stvořeným podle úradku prozřetelnosti.

ANNA: To je záslužné, ale ve městě, zatím co zima napodobila ze všech sil čtvernožce, se teď nosí živůtky střižené na způsob rybího ocasu.

MARIE: Eh, novosti tak vratké!

TETA: A stará oddanost jde k ďasu!

DOKTOR: Řehole moudrosti se o tom nezmiňuje, dělejte, co chcete.

TETA: Mluvíte naplano.

DOKTOR *zívá*: Vskutku.

MARIE *na druhém konci scény*: Není to možné.

STRÝC *jenž četl velké noviny*: Nemáte pravdu. Zmoudří. Mluvil jsem s ním velmi důrazně.

MARIE: Buď jak buď, věc je skončena, neboť Jan jenom nedokonale zastírá svoji přízeň k Anně. Odtud nemám o Janovu cestu již valného zájmu, ale s poslušností uvykla jsem i zdvořilé řeči.

STRÝC: Zodpovídám za Jana a prosím o prominutí. Je mu dvacet let. Povedu jeho volbu. Nemohu dopustit, aby se rozhodoval namátkou a bláhově.

MARIE: A jestliže odejde?

STRÝC: Půjdu za ním.

MARIE: V tom případě chtěla bych vás provázeti. Bylo by to opravdu zábavné.

STRÝC: Zpravím vás včas.

ANNA: Nashledanou!

MARIE: Dobrou noc!

Dívky odejdou.

*

STRÝC: S tím děvčetem zítra promluv, sestřičko, a s Janem rovněž. Znáš důvody, pro které je nutno, aby roztržka mezi nimi nebyla trvalá. Přeji si velmi jejich sňatku. Doktore, zdí se, že se shodnete se slečinkou Annou. Naznačte jí, prosím, aby k nám nedocházela.

DOKTOR: Vyřídím to bez nadšení. *Ukazuje prstem po hvězdnatém nebi.* Hle, souhvězdí Blíženců, Jeníku. Prátelství uzavřená v tom znamení jsou scestná. To jest: vlekou se podle cest, na něž nevzkročíš.

TETA: Je to proroctví?

DOKTOR: Rozprava z kalendáře.

SCÉNA TŘETÍ

TETA: Všechno je na svém místě. Nezbyvá, než zavřítí okno a spátí. Spi, Jene! Kdybych byla výmluvná, řekla bych ti to lépe.

JAN: Ach, podstatné stíny a hluk, o němž vy nic nevíte.

TETA: Nu, dobrá. Z polospánku domníváš se slyšeti vřavu, a není to než špatné lůžko, zvuk či hukot ticha, které obchází kolem dvanácté. Spi! Smutek je výsadou starých žen. Jsi věru směšný, Jeníku, která z tvých povětrných postav je rusá a která je hnědovláska? Kdo vydechuje krev? Doktor má pravdu. Vyjadřuješ se nepřesně a jemu to neslouží ke cti ani ku spokojenosti. Je všecek nespůj a všecek zarmoucen.

JAN: Pah, doktorovi starého čerta sejde na mých věcech.

TETA: Proč myslíš, Jene.

JAN: Nic neví, nic neznamena, ničemu nerozumí. Je spokojen.

TETA: Jsi si tím jist?

JAN: Ano. Domníváš se snad, že něco ví o kouřící dálce? Naslouchá nočním hodinám, když bijí jednu, druhou, třetí až k ránu?

TETA: Nesmysl! Snad nečekáš, že bude opakovati tvoje bláznovství? Snad nemyslíš, že se tvoje pitomé touhy vyskytují mimo období nedospělosti? Teskné nadšení, třesoucí se hlas, dusot slov, která nedobíhají — to vše je vzdáleno poučeného ducha. Můj bože, tím lépe. Řekl jsi, že je spokojen. Ještě se trochu líbíme. Ještě nás nezavrhli tak zcela, Jeníku. Spi, spi! Nemysli na

nic, a jestliže se ti vtírá jakási malátná a neskutečná příhoda, kterou je nutno oplakati, plač pod přikrývkou.

JAN: Žalostná podobnost! Té výhrady, již se mi dostává!

TETA: Co na tom? Úleva přichází jenom s pokorou. Čekej. Události přibližují se jako veliké svátky a nelze jim vycházeti vstříc. Ach, tyto velikonoce, na které čekáš tak netrpělivě, nejsou konec konců nic než dva deštivé dny, slavně pojmenované. Ano, Jeníčku, slovo je koruna skutku. Žel, vždycky všedního. Co by sis počal se stavením, kdyby nemělo jména domova? Co by byla odvaha, kdyby se nazývala bláznovstvím? Věř mi to, máje vše, co je nepojmenováno, nebudeš mít nic. Jediným zvoláním se otevírá brána. Ach, kéž je zde, kéž mám maličký klíček, abych ti otevřela. Kéž se pohne veřej, abych vešla.

JAN: Jména, kterými jsou popsána nároží, jež jsou vyryta po lesích. Skály nastokrát označené písmeny, kraj popsáný jako školákův sešit a hesla, stkvící se v průčelí rodinných domků! Jaký nevkus rozhovívati mluvu vznětů usedlých na štítech. Mluvu výprav do téže zeměpisné šířky. Hu, zdrobnělé jazyky, jež nevypravují.

TETA: No, no, no, říká se, že ráno bývá rozumnější večera. Jdi přece spát.

*

STRÝC *v kepu a cylindru přejde ložnici*: Chováš se jako sběř, Jene! Což se budu věčně omlouvat za tvoje neslušnosti, což budu věčně prositi za odpuštění? Připrav se! Zítřka o půl dvanácté tě dovedu k Mariině matce. Doufám, že jsi již vystřízlivěl. Jdi spát!

JAN: Ano.

STRÝC: Dobrou noc!

*

JAN *sám*: Dobrou noc! Dobrou noc! Nic, nic víc. Mluvili ke mně a já jsem odpovídal namátkou a planě, jako se odpovídá před odchodem. Je tma a hovory dozněly.

Všechny dobrodružné a zlověstné zvuky vcházejí v toto ticho. Všechny cesty uléhají k nohám temnoty. Hola, vykroč z prázdné noci do lidnatých dnů. Jdi a potkáš dítě, světačku a nádeníky, kvapící do díla. Vypovedíš je kus cesty, až k městu, jehož kouře na výsostech nebe se podobají chocholu nad žalostnou rakví. Ještě nedomluvili, ještě se na tebe obracejí a hle: strakaté spřežení v úzké brázdě. Selské spřežení a opět devět kropenatých koní pod stanem cirku. Devět koní, přikyvujících hlavami na otázku, devět koní, řešících početní úkol před děvčetem s korunou vlasů. Devět perutných koní, které nikdo neosedlá. Konec zábavám na zápraží. Vari, počátky stáří, přiměšované k věčným létům mladosti. Skvoucí a zářivá propast světa se otevírá. Vidím poslička, kterak spěchá s novinami plnými obrázků, a poznávám svoji podobiznu. Vidím světélkující městské zahrady a v nálevnách starce olysalé hořem. Vidím prostranství bitev a městský obvod udupaný vraždou. Ó, necitelné vášně, ó necitelný vzlet! *Je slyšeti posměšnou hudbu.* Nesčetný nadbytek tak záhy ztracený! Jest se mi znovu podrobiti všem nesnázím, které již lidé zdolali. Musím hloubiti prvou pramici a vykřesati oheň. Promrhám všechny zástavy žívlů a stupeň po stupni, rok po roce budu stoupati po žebříku Jakubově. Budou zníti nesrozumitelné zpěvy z pokraje dějin i starobná moudrost, jež na výsostech sklání nádorovitou hlavu. Vše, co se vrací, vše, co umírá. Věci nadpřirozeně nicotné a nádhera příliš uvěřitelná. Jdu, nemám nic, co bych opakoval naposled, mimo lítost, kterou jsem proléval. Pohřbil jsem mrtvé v tomto domě a velice jsem plakal na jejich pohřbech. Maje čelo na hraně kamene a na hraně smutečního stolu, jedl jsem chléb smíšený se slzami a ujídal jsem z hostin, vystrojených na počest mrtvol. Plakal jsem smutně, bez lítosti, jako se pláče v mých letech. A anděl, který letí prostředkem nebe, spustil žerď praporu k mým rukám s vybídnutím, jako by mne znal. Radujme se a veselme se. Noc

končí. Hodiny bijí. Vesnice uvnitř města, vesnice bez kohouta je zažehnuta, lehne popelem. Sbohem! Dříve než budete potřebovati své pantofle, strýče, budu deset mil. Ó, sněhy Ruska! Země románské! Vagóny, které podobny saturnským měsícům obíháte kolem země! *Bijí hodiny*. Jedna, druhá, třetí! Je čas. Hůl. Klobouk. Plášť a knihu mého jinošství!

*

DOKTOR *vejde*: Oho, tolik povyku uprostřed noci. Co jest? Chceš loviti ryby, či klásti oka na zajíce?

JAN: Neuhodl jste, pane, avšak je příliš pozdě na rozprávkou. Chci doraziti kvečeru ku hranici.

DOKTOR: Jsi tak neúměrně vytrvalý ve své hře, Jeníku. Tvoje horlivost má špatné rozměry, když přesahuje ze dne do noci. Ehm, jsem ospalý.

JAN: Velmi bych si vyčítal, že jsem vás, doktore, zdržel.

DOKTOR: Nuže umluveno, zanechme pozdních tlachů, pojďme spat.

JAN: Jsem hotov na cestu.

DOKTOR: Jakže, ty trváš na svém záměru?

JAN: Můžete mne zadržeti, můžete způsobiti poplach, činite, jak se vám líbí, udeřte holí o podlahu, rozbijte džbán. Nemám již strachu. Odejdu buď jak buď, dnes, zítra, kdykoli se mi zachce.

DOKTOR: U všech všudy, Jeníku, zdá se, že máš nakvap a že nedojdeš dál než k zahradní bránce. Kdopak na tebe čeká, kdo tě čeká na smluveném místě? Chci držeti jazyk za zuby.

JAN: To není obyčejné dostaveníčko.

DOKTOR: Vím velmi dobře, Jene, že jsi hloupý blázen, vím to od mnoha let. Snad jsi pojedl divoké ovoce, nebo králíka, jenž zešilel; nechci ti proto činiti výčitky. Ba nechci ani rozněcovati tvoji dětinskou lásku, neboť jsi býval uštěpačný, ale byli jsme přáteli! Nuže, soudruhu, oč jde dnes v noci?

JAN: Již jsem vám řekl.

DOKTOR: Opět začínáš? Chci, abys mluvil rozumněji.

JAN: Nebudu mluvit jinak.

DOKTOR: Hleďme! Zachovejme vážnost, Jene. Nejsi přece s to, abys odešel.

JAN: Moje nerozhodnost se skončila. Dobré vlivy jsou tytam, doktore, vaše hutné rozpravy, nevěsta s kamny a s prachovými peřinami, strýcův zlověstný frak, jenž vás ponoukal k výsměškům, a tetina spíže, ze které jsem jedl bez následků. Je to pryč.

DOKTOR: Hu, to je svízelný zázrak. Avšak vrátíš se od prvního příkopu domů, a bude ti snášet leckteré výtky. Vrátiš se a budeš uvítán po čertech občansky. Budou se ti vysmívat.

JAN: Nevrátím se. Léta nepřibývá zpěvy a pravda je příliš krátká. Poslouchal jsem vás všechny a věřil jsem slovíčkům a hře, neboť vy jste hráli. Vše, co je nena-dále a nezvyklé, označili jste za bláznovství a s výhradou řízného políčku vedli jste mne od pokory k ti-chosti, nevěříce na nic, než na porážku. Mdlí a opět vztekli cloumali jste malým chlapečkem, který vás nemohl napodobit. Bojím se vaší osudné zkázy, vašich osudných příhod bez zakončení. Bojím se příhod, jež jste ztratili dříve, než jsem se narodil. Učinili jste rád ze zakazování všeho, co vám připomíná dějství, která jste naplnili prázdnotou. Deštivé dny a noci bez lundy, noci, za nichž se chrápe s otevřenými ústy, snují vaši nicotu. Sbohem, loučím se s vámi! Paní s papouškem. Paní, na jejíž ruku usedají cizí a vřeštivé vzpomínky ráje, dbejte svých hořkých léků, dbejte sklenice vody na srdčitém stolku! A karet! Jediného mystéria, jehož se odvažujete. Karet, bez přestání a falešně věstících to, co nebylo. Sbohem, bolestná paní! Sbohem, starostli-vosti příliš dotěrná! Sbohem, řemeslnice prachu, sbohem, tesklivá osnovatelko slova, které nevysloví postava, přecházející tvou noc!

DOKTOR: Dobrá, to zní jako vzkaz, zmrzačený vykřič-níky. Co řekneš strýci?

JAN: Nic, doposud je zaměstnán, máje v ohni frak, zá-novní svrchník a sklíčko, jehož užívají krátkozrací na

jedno oko. Doposud neznatelně dýše. Doposud zvedne se řvaním svůj chrchel. Byl mi pro postrach, byl strůjcem hrůzy, k jejímuž povelu jsem plakával.

DOKTOR: Bývaly to pěkné výprasky.

JAN: Vše jedno, doktore. Směšnost a pohana, co na tom, odcházím.

DOKTOR: Domníváš se, že tě pustím?

JAN: Jsem si tím jist.

DOKTOR: Nuže, uvidíme! Tvoji hůl! Nazýváš ji podpěrkou nebo kordem?

JAN: Jak je vám libo.

DOKTOR *zlomí hůl*: Třeta.

JAN: Není mi jí třeba, není mi třeba ani knihy.

DOKTOR: Ach, moje eklogy!

JAN: Vaše eklogy, básníku.

DOKTOR: Což se to neprůhledné třeštění nevyjasní? Cožpak opravdu nežvástáš? Není to oslovská hra, do níž jsem se dostal jako poslední hňup?

JAN: Nikoliv, nezjednáte si postrašné postavení.

DOKTOR: Nedbám o nic, co mi přísluší, tvrdohlavče.

JAN: Sbohem!

DOKTOR: Hrdopýšku! Hola! Spoutám tě jako blázna.

Jan zápolí s doktorem, srazí ho k zemi a odchází.

*

DOKTOR: K ďasu, býti povalen jako skopec! Býti povalen a nakonec vstávati, abych ho následoval. Ó tempora, ó mores! Fi, právo prostřednosti! Nejmenší z maličkých a nejmírnější se dvakrát obrátí a hle: tytam jsou drobné slušnosti. Jeho čelo naráz stane se širokým a býčím. Ovousatí a hajdy do světa. Pah, špetka purpuru, která se přežije o padesát let. Líbí se mi to, ale můj Jan to všechno zapře před dcerami a před synáčkem, až se i jim zachce podobné kratochvíle. Ach, bude doslova napodobiti otřepaný příběh marnotratného syna, neboť nezná nic z marnotratnictví než toto vypravování. Chci se vsadit, že je můj prosto-

pášník bez peněz. Má prázdnou kapsu a večer pro lásku boží bude nastavovat ruku. *Doktor přepočítá vlastní peníze.* Ach, ach, ach! Budu klusati podle Jeníka, uveden v dětinství příliš pozdní a příliš časně. Budeme hlasovati o noclehu a jsem jist, že Jan, po příkladu literárního braku, zvolí si skupinu dubů. Budeme spát jako otrapové a budeme jísti napůl huby. Kdejaký ukazovák vztyčí se za námi, a kdykoliv přijdeme do vesnice, vzlétne hejno hus a bude křičeti. Věru, toť pěkná vyhlídka, křísiti zhudlařené poutnictvo téměř bos a nedostatečně oděn. *Zvedne eklogy.* Má kniha je beze vší pochyby špatná, nevyvolává prudké pohnutí mysli a mlčí o věcech vzpoury. Můj verš neokoval Janovu hůl. A přece! Jakousi oklikou hledí k stejnému konci. K ďasů, toť ovčinec bláznů. Nu, nu, konečně není nic ztraceno. V nezbytných případech jsem býval výmluvný, a jestliže se nemýlím, přivedu Jana opět zpátky. Nuže, vykročme levou nohou.

SCĚNA ČTVRTÁ

PRVNÍ ZLODĚJ: Hrome, co to je, co to tu mokvá?

DRUHÝ ZLODĚJ: Rosa!

PRVNÍ ZLODĚJ: Krynda pána!

TŘETÍ ZLODĚJ: Cožpak je tu nějaká holotírna, abys klel jako kněz? Lež a spi!

PRVNÍ ZLODĚJ: Nemohuuuú.

TŘETÍ ZLODĚJ: Namoutě, to je šakalí hlas. Chlape, tys nám scházel.

PRVNÍ ZLODĚJ: Hu, je to ropucha.

DRUHÝ ZLODĚJ: Osle, nerozeznáš ropuchu od rosničky. Kde by se u nás vzala škaredá žába.

TŘETÍ ZLODĚJ: Přiznávám, že bych raději spal, než bych vás poslouchal, duchové ze skal. Vy duchové ze Židovských pecí.

DRUHÝ ZLODĚJ: Kdo začal? Já, pánové, mlčím, jako se mlčí v temnici.

TŘETÍ ZLODĚJ: Už ani slova! Spěme! Fi, čerchmani čerchmanští, nejde to.

DRUHÝ ZLODĚJ: A máš pravdu, milý člověče, kdopak by se válel za pecí, když je ráno. Ráno, raničko, vstaneme, umyjeme se a načneme bečku. Rozpečetíme den. Nu tak, co je nového? Copak nám nesete, strážníčkové?

PRVNÍ ZLODĚJ: Nech být! Nemaluj čerta na zeď.

DRUHÝ ZLODĚJ: Na městské hradby, nebo na stěnu vedle okna, tam, kde visíval tvůj utěrák? Chuděrko, prožlукlé vzpomínky tě týrají s prudkostí, s níž bych snídal.

TŘETÍ ZLODĚJ: Snídaně. To je umění, které neovládám. Vyšel jsem ze cviku za ta léta. Nu, vy se rovněž odnaučíte přebytecňé kozačině.

PRVNÍ ZLODĚJ: Zdá se mi, člověče zasmušilá, že tvoje láhev není prázdná. Zdá se mi, že snídáváš kradí a sám a sám. Zdá se mi, že nevěříš na dobročinnost.

TŘETÍ ZLODĚJ: Nezbylo nic.

DRUHÝ ZLODĚJ: Dvakrát měř, jednou řež! Podíváme se.

TŘETÍ ZLODĚJ: Jdeš po svých! Co děláš, chlape!

PRVNÍ ZLODĚJ: Hotovo.

TŘETÍ ZLODĚJ: Kýho šlaka, toť pěkné lotrovství. Moje utišovací prostředky, moje záloha na nejtěžší chvíli je tatam.

DRUHÝ ZLODĚJ: Fi, tvoje pálenka chutná jako směs octa a soli. Žvaní o dobrém víně na posledním soudu a nenechal si než kapičku jedu.

TŘETÍ ZLODĚJ: Ho! Promluvíme si o tom zblízka. *Zápolí.*

DRUHÝ ZLODĚJ: A to bych rád viděl a to bych se nasmál, kdyby vám vypadly z kapsy hodinky, pěkně sklíčkem dolů.

TŘETÍ ZLODĚJ: Ty rybáři slepic a husí z Libuše. Ty šup-dopytle plaché náhlosti. Měli jste ho vidět, lidičky, jak se živým kačerem za nadry zdvihal nos před hlídkou a jak točil palci mlýnek. S kačerem za košilí, s kačerem, který mu okusoval srst na prsou, vzdouval kabát a nakonec, když se opřel blanitou nohou o jeho

srdce, zakejhal. To jste si to potom hasili do posady, kačer napřed, Johan vzadu, to jste si to hasili pěkně pospolu.

DRUHÝ ZLODĚJ: Zpropadeně.

TŘETÍ ZLODĚJ: Mládenci, přestaňte, pst, pst! Něco vám povím.

PRVNÍ ZLODĚJ: Ven s tím. Co to bude?

DRUHÝ ZLODĚJ: Nic, pranic moudrého.

TŘETÍ ZLODĚJ: Moudrost přichází s věkem, na nějž nepospíchám.

DRUHÝ ZLODĚJ: Nuže.

TŘETÍ ZLODĚJ: Před týdnem, nebo před dvěma týdny jdu mimo dům s hodinami. Víte, kde to je. Jářku, zahrada jak se patří, dvířka dokořán a nikde noha ani Václav. Ta radost, panečku! Dělam tedy oslíčka jen tak, aby se neřeklo, a rovnám si kapsu. Tu máš, najednou se potkáme se starým pánem. Poslouchám a chlapík chrouní na způsob Jezulátka. Knihu na kolenně, prst mezi listy a na stolečku bílé nádobí a bílé víno. Hergot, napil se jen jednou a láhev jako stehno. Tu, když jsem chvíličku postál, bral jsem věci, tak jak byly. Víno, kus slaniny a holečku, právě když hmatám po stříbře, bim, bam, bum, můj kněz, neboť vypadal jako opat, vyfal mi takové tři facky, až mi to bylo líto. Tři flákance, aniž by pohnul založeným prstem a ztratil svou stránku.

DRUHÝ ZLODĚJ: To se podívejme.

TŘETÍ ZLODĚJ: Ten člověk mě hnál až k plotu a řezal mě a smál se přitom a chrochtal smíchy jako divoký vepř. Jářku, pánové, což abychom to nádobí a ten dům udělali znovu a lépe.

DRUHÝ ZLODĚJ: Proč ne, je-li ruka páně otevřena.

TŘETÍ ZLODĚJ: V nejhorším případě je tam visací zámek, jehož závěsní oblouk lze přeštípnouti a jehož petlici vytrhneš.

TŘETÍ ZLODĚJ: Nuže, umluveno. Zítra o páté u domu s hodinami.

DRUHÝ ZLODĚJ: V zahradě.

TŘETÍ ZLODĚJ: V malinová.

PRVNÍ ZLODĚJ: V nejodlehlejší části.

TŘETÍ ZLODĚJ: Vejdu od řeky. Ty zprava, ty zleva.

PRVNÍ ZLODĚJ: Tiše.

DRUHÝ ZLODĚJ: Jako duch.

Přichází doktor s Janem.

TŘETÍ ZLODĚJ: Jsme příliš blízko.

DRUHÝ ZLODĚJ: Eh, měšťáci, vracející se z pitky.

TŘETÍ ZLODĚJ: Zdá se mi, že je to můj čtenář, který vyplácí knihou. Nu ovšem, ztraťme se, mládenci.

DRUHÝ ZLODĚJ: Naopak, chtěl bych si ho prohlédnout.

*

JAN: Nic, prach a popel. Městská smetiště, oharky kostí.
Dokonale mlčenlivé archívy smrti či hladu.

DOKTOR: Jsi u cíle, Jene. Zde nablízku je jistě trateliště, či aspoň krvavá skvrna. Nalezl jsi. Hotovo. Nuže, pospíchejme domů. Máme daleko, neboť tento hnojník je vzdálen hodinu rázné chůze od strýcovy zahrady.

JAN: Dobrý počátek. Jsme pod Chocholem větrníku, doktore, jsme tam, kam jsem pospíchal nejprve. Odtud nepůjdeme již sami.

DOKTOR: Chceš pozvat tetu či strýce?

JAN: Čekejme jenom maličkou chvíli.

DOKTOR: V této čertovině má prsty Anna!

JAN: Dorazí rázem třetí.

DOKTOR: Čím dále, tím hůře. Nakonec se zapletu v únos ženicha.

JAN: Tři hodiny budou co nevidět. Jsme v uzlu cest. Míle se tu vrství na míli a každá smítka, kterou překročíme, znamená ztracený čas.

DOKTOR: Nechci ti odporovat ve věcech, které považuješ za zásadní. Jen když se vrátíme, třeba s Annou, třeba pozpátku.

JAN: Jsme teprve na městském břehu. Kdo je to, doktore? Jde k nám.

Přichází zloděj.

DOKTOR: Což vím, žebrák, neurvalec, ten, kdo nespává.
Ostatně přichází zpříma, jako dobrý soused.

*

DRUHÝ ZLODĚJ: Prosím, můžete mi říci, kolik je hodin?
JAN: Je pozdě.

DOKTOR: Kránu. Co nevidět udeří třetí.

DRUHÝ ZLODĚJ: Tak! Nu, snad se shodneme.

JAN: Pane!

DRUHÝ ZLODĚJ: Někteří chlapíci mají rozmarný zvyk
toulati se po lesích s mladými pány. To bývají vy-
brané zdvořilosti. Ach, ouvej, každý dokonale zná,
co je zakázáno, a já toho nevím méně než ostatní. Nu,
jen když se máte dobře. Ale co to je, k řasu, ztratil
jsem prsten. Svůj snubní prsten a peníz! Vida, jak
není radno dělati ústupky, vida, jak se nevyplácí
dobrota! Je to v odvetu za to, že jsem vám překazil
mrzkou zábavu.

DOKTOR: Hle, poctivcovo rozhořčení!

DRUHÝ ZLODĚJ: Domníváte se, že mohu ožet svoje pe-
níze.

DOKTOR *směje se*: Jaké peníze?

DRUHÝ ZLODĚJ: Ty, které máte v kapse.

DOKTOR: Jakže, ty odřihoste?

DRUHÝ ZLODĚJ: Snadno.

JAN: Jděte z cesty! Nohy na ramena!

DRUHÝ ZLODĚJ *v zápolení*: Ty house! Ty pápěrko! Ho-
loto! Bando! *Je sražen na zem.*

JAN: Ještě slovo!

DRUHÝ ZLODĚJ: Nikoliv, pane, co bych vám říkal. Jste
zhurta nakvašen. Hohoho, patrně podle plánu. Nu
dobrá, blbe s kapsou na knoflíky jako příklopec, dob-
rá, špindíro z hampejzu, najdu tě opět. Nashledanou!

DOKTOR: Velmi dobře, Jeníku, chudinka je na útěku
a ty bez pohromy.

JAN: Porazil jsem ho tak snadno.

DOKTOR: Toť skotačina, toť méně nežli dětské hry. Bo-
jím se, že tato příhoda s lotříkem tě utvrdí v toporném

a snivém přeceňování. Bojím se, že se zanedlouho vrhneš na strážníka a skolíš ho pěstí. Ach, ano, jsem znaven a uondán nyní více než předtím. Spal bych, pojďme, vykročíme z této zahrady napodobitelů a doma pěkně v tichosti ukujeme původnější verš, jímž zhanobíme snoby a kašlavce tak příliš, že od nich nevezme pes kůrku chleba. Vyprášíme kůži zlodějům, otlemencům a žanebníkům. Budeme podle chuti chváliti rytířské povahy a činy mladého věku.

JAN: Vraťte se, doktore, jestliže si ošklívíte práci, kterou konám. Vraťte se, jestliže vás příliš rozrušuje styk s těmito vzteklivci.

DOKTOR: Zdá se mi, že se nestoudně vychloubáš. Toť snadné sraziti chlapíka, jenž pospíchá rovnou z pitky!

JAN: Byl to zločinec.

DOKTOR: No, no, no.

JAN: Byl to vrah, jehož jsem přemohl. Nevěsto, paní, děti v postýlkách, bojácní spáči, nestrachujte se, stojím pod okny. Pod vašimi okny, před stanem, v mrazivé samotě. Chtěl bych býti na všech místech, na každé stráži. Chtěl bych jíti od země k výšinám, v šíř a dál, pralesem a uličkami, kde kypí lidská horoucnost.

DOKTOR: Chtěl bys příliš mnoho a neumíš nic. Zrána s rukama nad hlavou pokřikuješ na předměstí. Eh, dělníci vycházejí mlčky, s rukama svěšenýma podle těla a s pěstí neznatelně pootevřenou. Bez nadšení, bez hněvu a s tvůrčím záměrem. Do práce se nepuťuje, Jeníku, do práce se chodí.

JAN: Ano.

DOKTOR: Neporozumíš, nepoznáš. Pomineš raněného a nepovšimneš si slzy, která osychá na škrabající se tváři žebrácké. Vrať se, jsi doposud maličký chlapec.

JAN: Podobal jsem se bláznů mezi dospělými, starci mezi mládeží, strašáku mezi ptáky, dívce mezi dívkami. Podobal jsem se všemu postupně. Báł jsem se, oddychoval jsem zhluboka jen tehdy, když se sešeřilo, když byla tma a když jsem byl tam, kam nikdo ne-

přichází. Kladl jsem hlavu na chladné sklo oken, čekaje na střidu hodin, jež jsou dochvilné jako moje hlídky, jako zbrojenci, kteří táhnou se mnou. Vari, domlouvavé hovory, vari! Brousím si nůž. *Je nutno, aby se třpytil a zněl.* Brousím si nůž, jenž zní jako kordisko, jako palice kotlářova, jako nůž Robinsonův. Objevím Londýn a všechna města pořadím západního směru. Budu mávati čepelí na postrach hnidopichům. Můj nůž! Můj nůž! Můj nůž!

DOKTOR: Od této chvíle mohu slyšet vše.

JAN: Jste hluchý.

DOKTOR: Ztichni, hlupáku, cožpak nevidíš: Dáma! Či lépe pán s dámou!

Strýc a Marie přicházejí.

JAN: Chlap oděný jako bandita, komolý klobouk, pláštěnka zákeřníková. A tvář! Supí tvář a ohavné pařáty krkavcovy. Toť lotr, jenž vleče dívku! Bídník!

DOKTOR: Mohl bys říci, že je to barevný muž. Doposud se nerozvedlo jak náleží a možná, že se hanebně mylíš.

JAN: Cožpak nevidíte, že slečna pláče, že ji svírá v záěstí? Neslyšíte její mdlobný pláč? Štká. Slyšte výkřik roztrhující noc. Volá mne. Volá mne jménem.

*

STRÝC: Bouří, slyšíte, slečno.

MARIE: Ach, jestliže zmokneme.

STRÝC: Jsem mdlý. Mám zavrať z této noci. Někdy se mi přihodilo, že jsem zaslechl jediné slovo z Janových samomluv. Bylo bláhové a krásné. Ach, zdá se mi, že doposud zní. Jan rozmlouvá, mluví ke mně. Eh, zdá se mi, že uvnitř mé hlavy se dokončuje jeho ubohá a nedokonalá báseň.

MARIE: Žel, zbraňoval jste mu marně v těchto rozpravách o ničem.

STRÝC: Byla to moje hra, můj účet.

MARIE: Nevěděla jsem, že jste tak citlivý k Janově neposlušnosti. Ovšem, odešel, ani se nerozloučil.

STRÝC: Nechci již, aby se po sousedství mluvilo o jeho neposlušnosti. Moje rady byly ustrašené a nikoliv nejlepší. Schvaluji, že odešel. Kéž se vrátí slavně. Kéž se jeho odvaha sytí mojí mdlobou. Jsem stár, jsem nemocen, nic jsem nevykonal a zemřu. Jdi, Jene, jdi za mne.

MARIE: Jeje, dalo se do deště, to je liják.

STRÝC: Van nočních nebes. Ševel měsíčního svitu. Vítr letící z konce světa. Poslední dechnutí.

DOKTOR: Probůh! Jestliže se nemýlím, je to váš strýc, Jene.

JAN: Běda, vidím ruku, jež se zvedá k dívčině hrdlu.

STRÝC: Pomozte! Ježíš Maria. Umírám!

JAN: Sten. Zabědování, výkřik o pomoc. Můj nůž, má vojska!

Jan udeří starce do prsou.

MARIE: Pomoc! Pomoc!

DOKTOR: Blázne! Blázne!

JAN: Strýček! Můj strýc!

STRÝC: Sbohem, Jene, mé dítě! Můj statečný hochu!

JAN: Je zabit. Zarazil jsem mu nůž do srdce až po ruko-
věť.

DOKTOR: Šílenství půjčuje na krvavý úrok, a věru, kdy-
bys byl měl nůž, snad bys ho byl opravdu poranil.

MARIE: Zavolejte lékaře, pane. Rychle!

DOKTOR: Konec. Je mrtev. Toť náhoda, jež se přihází
mimoděk a vždycky důkladně.

JAN: Hrůza!

MARIE: Ach, přestaňte mi to vyčítati. Neviděla jsem
výstražných znamení a ani zdaleka jsem neměla
chmurné předtuchy. Šli jsme, zabráni v hovor o všed-
ních věcech, a naposled zmínili jsme se právě o vás.
Váš strýc se sotva jediným slovem dotkl svojí choroby.
Řekl, že je mu nevolno, že má zavrať, že těžce dýše.
Toť vše.

JAN: Hrůza, hrůza, hrůza!

DOKTOR: Neštěstí!

JAN: Zuřivost zaclonila mne svým křídlem, neviděl jsem nic a neslyšel jsem nic než to, co mi našeptalo strašlivé snění. Neviděl jsem než temný trup a zčernalou tvář. Neviděl jsem než svěšené dívčí ruce. Vše bylo tak zcela nepodobné strýci, tak zcela nepodobné vám. Přiběhl jsem, neboť se mi zdálo, že někdo volal o pomoc. Měl jsem v ruce dýku. Kde je, kde je má dýka?

DOKTOR: Neměl jsi nic, zmatenče.

JAN: Běda, dětské a horlivé zornice zářily tak blízko, tak vzdáleně. Na jejich obranu jsem rozkrojil tmu jiskřivým máchnutím. Ach, nevyhladitelná čára, nevyhladitelný vryp.

DOKTOR: Nepřeháněj. Nevidíš, že mrtvola nemá rány a ty že nemáš nože? Je dosti na tom, co se stalo. Toť přirozená smrt mrtvicí.

MARIE: Nešťastný pán. Byl tak otcovský. Vážila jsem si ho více než kohokoliv z přízně.

DOKTOR: Strízlivý duch; nicméně míval podíl na božském veselí. V svůj čas a na svém místě se smával z plna srdce. Byl to veselý hoch, aniž jste to věděli. Počestný muž, snad přísný, ale nikoliv bez touhy a lásky. Zemřel lehce a téměř zvesela. To za něco stojí.

MARIE: Ach, pane, myslím, že byl dlouho nemocen a že snášel kruté bolesti. Bez pomoci, bez stýskání.

DOKTOR: Snad. Kdož to ví. Je třetí hodina s půlnoci, Jene. Tropil sis šašky s bouřlivou odvahou a s cestami do neznámých zemí. Nuže, budeš na děsnější stráž, než se ti snilo. Hlídej u mrtvoly, na prahu pekla, na prahu nekonečného času, mimo plemeno lidské a mimo všechen svět. Pojdte, slečno, odvedu vás domů. Zavolám medika a oznámím věc úřadu.

Odejdou.

JAN: Obličej bez pohnutí, ubývající tvář, podoba hybnoucí hodinu od hodiny až na věčnost. Když jsem byl malé dítě, krutá a svrchovaná úzkost odlučovala mne od všech radostí. Báł jsem se, kudy jsem chodil, a povzdechuje při práci a sténaje ze sna, přece jsem sly-

šel van perutí a tleskot letek odbojného anděla. Brousil jsem zločinecký nůž při všech hrách svého dětství. Žel, mezi kyvem slabosti a pýchy po deset let jsem snul tuto otcovraždu. Je dokonána. Můj strýc je zabit a bídný zákeřník, podoben beránku, tichounce pláče. Můj strýčku, můj strýčku Jene. Milý soudruhu! Srdce mi slábne a oči tonou v žlutavém světle. Mrtvý, posluchej řinčení brány, jež se otvírá, rachotu bubnů. Doznělo. Jednou provždy. Hola, kostlivče, zda příštího jara v dalekém domě stromy rozkvetou od vrchu dolů v bílé nádheře? Zda navečer, když půjdou ke koupadlům, se budou dívky smát?

*

DRUHÝ ZLODĚJ: Mládenci, to je on! Vám sprostě nadával a mně zasadil ránu pěstí.

TŘETÍ ZLODĚJ: Aha, mladý pán z domu s hodinami. Zvalchujeme mu za tebe záda.

PRVNÍ ZLODĚJ: Jako že mu je zvalchujeme. Jednou teď, po druhé snad doma u hodin.

DRUHÝ ZLODĚJ: Já ti dám být prostořeký.

TŘETÍ ZLODĚJ: Srazíme ho pěkně zezadu.

Vrhnou se na Jana.

JAN: Co chcete, probůh, co chcete?

DRUHÝ ZLODĚJ: Veta za vetu!

JAN: Krkavci! Nezastavíte se ani před mrtvolou.

TŘETÍ ZLODĚJ: Cožpak zde někdo umřel?

DRUHÝ ZLODĚJ: Běda, běda, to je neštěstí.

JAN: Zabil jsem ho.

TŘETÍ ZLODĚJ: Pro živého boha, hochu, co uděláš, kam se poděješ, co si počneš?

JAN: Nevím.

DRUHÝ ZLODĚJ: Jak se to stalo, proč jsi to udělal?

JAN: Z pýchy! Z bláznovství!

TŘETÍ ZLODĚJ: Můj bože, to je hrozný hřích. Jsi tak mlád. Ach, co ti zbývá. Utec co nejdále. Tam, kde není lidí ani práva.

DRUHÝ ZLODĚJ: Ještě dál, ještě dál! Uprchni až na konec světa. Schovej se do žaláře. Do vězení, na dno kobky.

PRVNÍ ZLODĚJ: Budeš utíkat nadarmo. Ani v poušti, ani v temnici nenalezneš ticho. Neutečeš. Nezhostíš se hlasu, jenž otrásá vrahem.

JAN: Bude nutno jíti až na konec smutku, až na konec zkoušek, až k podsvětnímu přístavu.

DRUHÝ ZLODĚJ: Ano, hochu, v přístavech se mísí dálky se zástupy cizinců. Uprostřed množství lidu tě nikdo nenalezne. Budeš tam pracovati od rána do večera. Budeš tam pracovati jako soumar a opět se ti vrátí spánek.

TŘETÍ ZLODĚJ: Máš peníze na cestu?

JAN: Díky. Staráte se tak příliš.

DRUHÝ ZLODĚJ: Toť pomoc, již jsme si navzájem dlužni.

TŘETÍ ZLODĚJ: Za noci, kterou mi připomíná toto neštěstí, stál jsem se sekýrou přede dveřmi již otevřenými. Sláva na výsostech bohu! Najednou se ozval dětský pláč, spáči se probudili a rozžali světlo. Sláva, sláva na výsostech bohu, jsem nevinný! Odtud nevcházím v pokušení, odtud jsem vykoupen a prost krvavé viny. Mohu se smát, zůstávám s vámi, na této louce věčně kvetoucí. V krajině tak krásné, s ryzími chlapy, v družné shodě.

DRUHÝ ZLODĚJ: Co s tím? Žvast mu nepomůže.

PRVNÍ ZLODĚJ: Nejméně mu prospěje soudcova oprátka.

TŘETÍ ZLODĚJ: Hu, úděsná spravedlnost!

DRUHÝ ZLODĚJ: Nuže, chlapče, vstávej! Vzhůru! Utíkej na železnici. Utíkej, dokud je čas, než tě odvedou, než tě spoutají.

PRVNÍ, DRUHÝ, TŘETÍ ZLODĚJ: Utíkej, zde je něco peněz! Nu dobrá, nemluv a běž ze všech sil.

TŘETÍ ZLODĚJ: A my, kamarádi, rovněž. Nebo nakonec chytanou nás. Jářku, nechtěl bych býti souzen pro vraždu! Kdo by mi věřil, když se toulám třicet let.

DRUHÝ ZLODĚJ: Ach, zločiny jsou tak příliš pravděpodobné. Noc doposud trvá a jsme oděni v hadry. Nuže, na cestu.

JAN: Všechno uplývá! Všechno se vrátí a tato lebka je čepem světa, čepem hrůzy. Vichřice a sychravé větry naplní její dutinu skučením. Bude znít pod zemí a budu ji slyšet, kamkoli se obrátím. Ruce, jež co nevidět se promění v dráp, stíženy strašnou posunčinou, ve chvíliče utišení zalomcují mými dveřmi. Bláznil jsem, důvěřuje drzému přísvitu pekla, který se pravil býti letním bleskem, hranicí odvahy, jiskřením básnické moudrosti. Nevrlý blázen v temném pokoji snul nesmysl za nesmyslem a já jsem hýkal šílenství tak, jak bylo napsáno. Snil jsem a okrvavěl jsem se sněním. Budiž proketo! Tato krev na hlavu básníků.

Vchází soudní komise.

DOKTOR: Jsme na místě, dobré jitro, příteli.

JAN: Hledáte vraha. Nuže, zatkněte mne!

SOUDCE: Odstupte, prosím.

JAN: Nemí třeba dlouhého vyšetřování.

LÉKAŘ: Nevměšujte se do výkonu. Jděte se projít. Uklidněte se!

JAN: Pane, zavraždil jsem svého strýce.

SOUDCE: Nu, nu, nu. Trochu klidu, chlapče. Prosím vás, doktore, odveďte ho!

DOKTOR: Pojď, Jeníku.

JAN: Stalo se to tak nenadále. Stalo se to vlastně náhodou.

DOKTOR: Mluví z cesty. Je příliš sklíčen. Opakuje bez přestání, že ho zabil.

LÉKAŘ: Nu, bude zase lépe.

JAN: Brousil jsem nůž na tomto kameni, a zhlédnuv člověka, jenž, jak se mi zdálo, vlekl děvče, nezdržel jsem se a udeřil ho. Žel, příliš dobře.

LÉKAŘ: Nemí opilý?

SOUDCE: Pah, hlupáku.

LÉKAŘ: Tato poloha je příznačná pro mrtvici. Kapesník. Chrchel. Pište, soudce. Půda nevykazuje známek zápasu. Poloha a tvář mrtvoly je klidná. Šat neporušen.

Sakra, kde to byl? Je oděn jako do plesu. Rukavička bez oděrek. Lze říci rukavička bez oděrek?

DOKTOR: Hu, toť hrozné řemeslo.

LÉKAŘ: Pospěšte, prosím, svlékněte mrtvolu, obraťte ji! Kontinuita kůže není porušena.

JAN: Rána k srdci.

SOUDCE: Přestaňte se svým přepjatým žalem.

LÉKAŘ: Moje práce je příliš odpovědná. Chtěl bych pokračovati v klidu. Jste hotov, prosím? Nuže, dále. Něco pěny v sevřených zubech. Hleďme, toť vzácný chrup.

DOKTOR: Probůh, komu je třeba toho popisu?

SOUDCE: Soudu, pane. Při náhlém úmrtí je to nezbytné.

DOKTOR: K šípku s vašimi řády.

JAN: Jak umřel, doktore, jak umřel můj strýc?

DOKTOR: Můj bože, vidíš sám, byl raněn mrtvicí.

JAN: A můj nůž?

DOKTOR: Znovu ti opakuji, že jsi neměl ani nůž ani sekeru ani špendlíček. Neměl jsi nic, čím bys mohl někoho poranit. Procitni konečně ze své hlupoty.

JAN: Ach, nevěřím. Držel jsem nůž. Ostří škrábalo, ocel zněla a třpytila se.

LÉKAŘ: Nemá stop ani po škracení, ani po rdoušení. Případ je jasný. Apoplexia cerebri. Toť vše. Dopsáno, pane. Podepíše zítra o jedenácté. K řádu, to je dobrá smrt, smrt bez lékaře.

JAN: Učinil jsem vám doznání a jest mi je opakovati znovu.

LÉKAŘ: Po čertech pěkná smrt. Přestaňte, prosím.

DOKTOR: Ubohé hluché, němé a bezcitné srdce.

LÉKAŘ: Víte, co si přávám, aby moje příjice skončila takto. Co na tom, zpravidla si svoji nemoc nevolíme.

DOKTOR: Ráje smutku.

LÉKAŘ: Choroba jako choroba. Nebyl bych valně šťastnější, kdybych jí nehlídal.

JAN: Mám ruce plny krve a můj nůž se doposud válí opodál. Nic nevíte, jste slepí.

SOUDCE: Pozor, pozor, mladíku! S úřadem nejsou žerty.

Byl bych nucen považovati tyto řeči za vtipkování a tu by se vám nevyplatily.

JAN: Což jsem tedy nevinen touto smrtí?

LÉKAŘ: Můj milý, jděte si lehnout, jděte spat. Můžete mrtvolu přikrýt, můžete ji odnést. Toť vše, nashledanou. Likviduji své peníze.

SOUDCE: Skončeno. Nashledanou, doktore! *Odejdou.*

DOKTOR: Titam, titam. Co jsem ti řekl o přátelském shledání na výšinách či v sykotech ohňů. Co jsem řekl, co jsem opakoval? Jakou odpornou útěchu jsem si vymyslel? Nic nepřekročí blátivý hrot. Úděsný keř bude z tohoto těla a ten, kdo půjde mimo něj, nepozná strašidla. Pohřeb bez havrana, ale nikoliv bez lékaře a bez sudiho.

Přichází Anna.

*

ANNA: Oho, zpozdlila jsem se. Čekáš již dlouho, Jeníku. A hleďme, vy jste rovněž přišel, doktore. Tím lépe. Tím lépe. Budeme cestovati ve třech, jako za starých časů.

JAN: Vracím se domů.

ANNA: Copak jste zapomněl?

DOKTOR: Nežertujte.

ANNA: Hu, mrtvola, váš strýc!

DOKTOR: Zemřel!

ANNA: Zde?

JAN: Jsem vyléčen z odbojnosti a vracím se na své místo.

ANNA: Co se přihodilo? Co se stalo?

DOKTOR: Lidé umírají. Příhody se končí.

ANNA: Odpovídejte, Jene!

JAN: Doktor a soudní komise vypravují, že se věci zběhly jinak, než jsem je viděl. Stál jsem, pohrávaje si nožem, jenž prý nebyl skutečný. Zdálo se mi, že slyším zvuk ocele, ale říkají, že tomu nebylo tak. Strýc vystoupil na toto návrší s Marií, avšak nepoznal

jsem je. Stáli proti měsíci, podobni stínu pekelníka a zoufající dívce.

ANNA: Následovali vás.

JAN: Ano.

ANNA: Chtěli, abyste se vrátil.

JAN: Ano.

Doktor vyjadřuje nesouhlas.

ANNA: Starousedlíci.

DOKTOR: Jsi nemocen, Jeníku.

JAN: Žel, nebyl jsem nikdy tak zdrav.

DOKTOR: Blázní.

JAN: Dobláznil jsem. Ach, nemohu si vzpomenouti, co to bylo za dýku. Co to bylo za nástroj? Probůh, byl to váš nůž, doktore! Byl to hrdinský meč Aiantův! Byl to nůž, kterýž jste mi popsali tak zevrubně. Byl to nůž, kterým rozřezáváte svoje knihy.

ANNA: Máš jej doposud, Jene, vidím jej!

JAN: Tímto nožem jsem mával v zběsilé a mráкотné křeči. Tento nůž jsem vetkl do strýcova srdce. Učinil jsem to podle slov bláznových. Učinil jsem to na ochranu dívky či ze zbuynosti. Pro větší slávu. Pro nic. Pro obloučnou křivku, v níž se zdvihá a klesá ozbrojená ruka. Učinil jsem to z bláznovství a řekli mi, že to není pravda, že jsem nehnul rukou, jež byla prázdná. Ach!

ANNA: Je to pravda! Učinil jsi to!

JAN: Nikoliv! Nikoliv!

ANNA: Nuže, čeho si přeješ? Čemu věříš? Slabosti nebo odvaze?

JAN: Mír. Pokoj. Spat. Plakat.

ANNA: Neboj se tak příliš, Jeníku. Víím, že jsi nevraždil, mrtvola nemá rány a nekrvácí. Bylo to jenom předobrazení toho, co vykonáš. Bylo to blýskání, jemuž se v kraji říká blýskání na krásné časy.

JAN: Nerozumím.

DOKTOR: Ani zdraví, ani šílenství! Ani porážka, ani hrdinnost!

JAN: A přece. A přece nemám jistoty, že jsem to ne-
učinil.

ANNA: Pochybovači.

JAN: Chci se vrátit, chci býti podoben těm, kdo ne-
odešli.

ANNA: A cesta?

JAN: Je vykonána.

DOKTOR: Je ztracen. Vyhledejte si, slečinko, jiného sou-
druha na cestu. Jan učiní lépe, když zůstane. Vidíte,
je nemocen a sláb.

ANNA: Kde jsou slova, doktore, jež ho rozněcovala? Kde
je vaše básnictví?

DOKTOR: Zrazeno. Větrná růže byla ohnuta kolem země
jako prstence a směry se vracejí do jejího středu. Vý-
chod setkal se se západem v bludném bodě, jenž po-
doben korálu navléknutému na nit rovnoběžky uniká
mezi prsty. Ach, nenalezl jsi rozdíl mezi dvěma
směry. Mezi pravicí a levicí. Mezi tím, co jest a co
není. Trvá bezvětrí, nevypluješ. Zůstaň, a oděn po do-
mácku, nad děsnou křížovatkou papíru sleduj lité
a malé číslo.

JAN: Porazen?

ANNA: Ještě ne!

JAN: Ještě ne, ještě něco zbývá!

DOKTOR: Nedoufej, vrať se. Nemysli na polovičatosti.
Chtěje všechno, nechceš nic. Nezvoliv směru, nedo-
jdeš nikam.

ANNA: Pryč! Vpřed! Nocí a dnem!

JAN: Nemohu odejít od mrtvého. Říkal mi cosi na roz-
loučenou. Žel, opět si nevzpomínám. Znělo to jako
povzbuzení.

DOKTOR: Měl tě k volbě. Říkával častěji totéž a nikdy
jsi nerozuměl.

JAN: Nenabádal mne k činům, nenabádal mne k cestám,
až v poslední chvíli, ve chvíliče smrtelného chrop-
tění.

DOKTOR: Čin není než práce. Nic víc, nic méně.

ANNA: A sláva.

DOKTOR: Plavíme se k stejnému břehu. Vizte kormidelníka, jenž přistává.

ANNA: Smrt. Děsím se jí.

DOKTOR: Snad shoříte, snad padnete. Snad vám bude dovoleno rozměňovati tuto zlatou minci na troničky chorob, snad zemřete poznenáhlu, den po dni, úd za údem. To vše je stejné, budete mrtva.

JAN: Nesejde na ničem.

DOKTOR: Na všem. Pro tebe a pro mne není ani velkých, ani malých činů, ani slávy, ani zoufalství.

JAN: Zůstanu.

ANNA: Půjdu.

DOKTOR: Dojdete samojediná?

JAN: Je mi smutno. Ach, neslyším, že by něco znělo. Není záblesku v této šedi. Můj nuž se třpytil.

ANNA: Lesk, který nehasne. To, co neumírá.

DOKTOR: Vzplanul v hodince smrti, toť zásluha mrtvého, který na tebe uvěřil. Vzplanul v hodince smrti, zhasl jednou provždy.

JAN: Jestliže se mýlíte, jestliže tomu tak není?

DOKTOR: Chvilíčku strpení, chvilíčku procitnutí, chvilíčku ryzosti, krušná noci! Ledový úsvite! Bouře bez úkazů!

JAN: Nevím, hmatal jsem ocel.

DOKTOR: Nekřič! Nekřič chvalozpěvy toho, co nebylo. Nemluv o noži. Nemluv o pravici příliš malátné. Jsi dosti ukrutný, abys zabíjel, kdybys měl proč, kdybys měl nějakou pravdu. Kdybys byl zbojník, kdybys byl chlap. Ale nejsi nic. Tento stařeček umřel, naplniv počet svých dnů stářím a nemocemi. Žil a skončil, jako skonáme ty a já. Zemřel z nicotné a skryté příčiny, jež vzrůstá den ke dni. Vezmi si jeho papíry, jeho peněženku, jeho plášť a klobouk. Příbuzní tě čekají v domě. Co bude dále, jak si povedeš? Vezmi svůj podíl a nekřič nad hrobem, ať přejdou tiše tři dny, jež mají následovati.

ANNA: Vy pláčete.

DOKTOR: Tváří v tvář četě andělů, kteří sedlají bystré

koně příštího léta. Tváří v tvář křižovatkám, jež čekají.
Tváří v tvář stínům s děravými ústy, jež mlčí a mlčí.

SCÉNA PÁTÁ

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Nuže, shodneme se, již nedojde ke sporům.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Té smířlivosti, ujče!

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Nepovídám to jen tak zbůhdarma.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Zcela správně, jen tak dál.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Co na tom, tvoje vlohy jsou, jak se zdá, všestranné. Připomínám si, že jsi se s námi často přel a že jsi vedl nevšední důvody; brzy popletené, brzy klamně.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Vskutku, měl jsi štěstí hájiti jenom výnosné věci, pohříchu tu a tam byly i neuvěřitelné.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Pah, člověče bez představivosti, je to tak nevidané odtáhnouti naprázdno a s dlouhým nosem?

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Jakže! Rodinné jmění?

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Spořádal je beze zbytku. Prohledal jsem papíry mrtvého křížem krážem, a jak se zdá, nezůstavil nic, ani zbla.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Zmrhati otcovský statek!

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Měl jsem právo nedůvěřovati tomuto člověku.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Vy jste mlád, ujče, vám není třeba naříkati. Nepočítal jste s těmito penězi a minou vás bez pohromy.

TETA: Můj bože, to, co pravíte, není daleko nejdůležitější. Zbývá nám platiti dluhy.

JAN: Nu ovšem, vysvítá, že strýc nemohl dodržeti všech svých závazků.

TETA: A vedle toho je nutno obrátiti nemalý peníz na opravu domu, který je polozřícen. Je nutno jísti. Dluhujeme značnou částku i doktorovi.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: To je příliš tvrdé účtování.

JAN: Toť hrozný počet.

TETA: Mzda za dva roky.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Myslím, že se nebude dožadovati zaplacení příliš naléhavě.

TETA: Bylo by nestoudné počítati s jeho ostýchavostí.

Doktor je chud. Já s Janem trváme na tom, aby mu bylo vyplaceno vše do troničku. Budeme dlužníky, i když se vyrovnáme.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Vy jste horlivá přímělkyně.

JAN: Nejsem nevďěčník. Nicméně naše tíseň je tak veliká a doktor nenaléhá.

TETA: Mluvíš zcela jinak, než jsi mluvíval.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Střízlivěji.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Lépe.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Zmužněl; podobá se, že není nenapravitelný. Kdož ví, nestane-li se dobrým hospodářem.

TETA: Tak záhy, tak beze zbytku!

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Prosím.

TETA: Jan zapomněl.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Nu ano, o poznání je moudřejší.

*

Vejde doktor.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Hola, doktore, mluvíme o dluzích a o vaší mzdě.

DOKTOR: Ach, mám nakvap, pánové, rád bych sestavil pohřební řeč.

TETA: A tato sekera?

DOKTOR: To není sekera, to je kladivo. Rakev je zavřena. Víko je přikováno. Katafalk zchystán.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Tím lépe. Chtěl jsem říci, že snad máte jakousi pohledávku na pozůstalosti. Avšak rodina je v tísní.

DOKTOR: Více než v tísní, pane. Je na pohřbu.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Ovšem, ale je nutno se domluvit.

JAN: Mrtvý — mrtvý.

DOKTOR: Voláš, Jene, jako tonoucí za lodicí, která se vzdaluje.

JAN: Ach, chtěl jsem jen říci, že by vás strýc žádal rovněž o poshování.

DOKTOR: Mluvíš o penězích?

JAN: Ano.

DOKTOR: Toť důkladná starostlivost! Nuže, hlavu vzhůru! Netruchli tak příliš.

JAN: Je to vážnost, již jsem doposud nevykl. Ach, tyto poslední tři dny byly tvrdou školou, doktore, ale zotavil jsem se z nesmyslů a jsem zdrav. Cesta je zapomenuta, nuž odložen. Jednou provždy.

DOKTOR: Nebesa toužení příliš vysoká, ptáci v povětří a maličký úkol, který nikdo nevykoná mimo tebe. Mimo nás, Jeníku.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: To je dobře řečeno.

DOKTOR *s nevolí*: Vydal jsem se z moudrosti.

JAN: Přijměte díky, doktore.

DOKTOR: Škoda, že není nic názornějšího než výprask, porážka a smrt. Až mine první žal, vrátíš se na prázdné místo do čela stolu. Zakrátko budeš k nepoznání.

JAN: Vyšel jsem na obyčejné cesty a zdá se mi, že všichni jste učinili totéž.

DOKTOR: Mimo toho, který je mrtev.

TETA: Ach, špatný utěšiteli.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Nechtěl bych žertovati nad otevřeným hrobem.

TETA: Všechno, co mám, všechno, co ztrácím.

DOKTOR: Paní! Usoužená a starostlivá, co bude zítra? Den jako bývá. Proud času se nezastaví pro tyto žaly, pro tento smutek, pro Janův peníz. Vše bude nalezeno lehkým, vše bude nalezeno snadným a mrtvý se neobráť v nepaměti.

TETA: Běda!

DOKTOR: Všechny ztřeštěnosti se odpouštějí mimo stálost. Střežte se prodlužovati svůj žal. Střežte se plakat déle, než je třeba.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Mluvíte, jako byste se loučil.

DOKTOR: Číním to.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Chcete naznačiti, pane, že je Jan dosti stár, aby pečoval sám o sebe.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Považujete jeho obecné vzdělání za dostatečné.

DOKTOR *překvapen*: Jeník tu a tam, pořádku a nikoliv zpravidla přiměšoval něco touhy ke svým odpovědem. Něco touhy po krásných nesmyslech, které jsem nepřestal milovati. Měl jsem ho rád pro tyto chyby a ve dvojici přibývalo tajemství. Bylo se mně starati, aby vážněl. Stalo se více. Je moudrý. Je podoben vám oběma.

PRVNÍ, DRUHÝ, TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Ach, vy tedy odejdete?

DOKTOR: S vaším dovolením až večer, až po smutečním obřadu.

JAN: Kdybyste znal, doktore, lítost, již mi způsobuje toto rozhodnutí!

DOKTOR: Prodléval jsem zde deset let. Byly to krásné časy, ale není vhodnější chvíle k rozloučení.

JAN: Jsem vám povinen tolikerym díkem. Snad čas od času k nám přijdete a tu budeme vzpomínati na staré doby, na časy mrtvého strýce.

MARIE *jež po celou dobu byla zavěšena do Jana*: Jsem mu tak vděčna. Vložil můj osud do vašich rukou.

TETA: A přece! Jak pusto! Toť příliš strašné zůstatí sám.

MARIE: Hrůzné!

*

Příbuzní stojí bez hnutí u mar.

DOKTOR: Vždyť jsou to jenom slzy, vždyť jenom pláčete. Nad otevřeným hrobem trochu slz. Za vichřicí, jež zaduje v můj plášť, povzdech. Rozdělíme se s mrtvým podle práva.

TETA: Zůstaňte!

DOKTOR: Úkol je naplněn, ale nelichotte mi, kdo ví, jaká je moje práce. Slušný vyprávěč a slušný posluhač hřál jsem se u ohniště na pomezí tepla a zimy, nebyl jsem než průvodce po cizím městě, z jehož

bulvárů zbývá jediná ulička. Jan poznal mnohé věci a je tichý jako stařec. Nemohu vcházeti ve spor s nevěrou, nejsem kněz. Hledal jsem sled smyslů v nesrovnalostech. Toť obsah knih, toť obsah starodávných básníků, které jsem si oblíbil právě tak, jako starodávná jídla a víno.

TETA: Škoda, že si tropíte šprýmy.

DOKTOR: Jsou to žerty nakvap.

TETA: Stále stejný.

DOKTOR: Stále týž, nu ovšem, když se vše mění.

TETA: Nuže, nepromluvíte? Zapomněl jste? Jednou, když jsem se vracela domů, bylo mi jíti mimo vás. Stál jste na posledním stupni blízko dveří a já jsem stoupala po schodišti.

DOKTOR: Dotkl jsem se vaší ruky a vy jste ji neutrhla. Vzal jsem vás kolem pasu a nevykřikla jste.

TETA: Nevykřikla.

DOKTOR: Toť pozdní příhoda. Pozdní a zároveň stará. Neukončený příběh, který se podobá prchavým a neznámým polibkům z doby nedospělosti. Toť políbení na křižovatce a přeletná chvíle, žel, příliš svobodná.

TETA: Jak chabá odpověď.

DOKTOR: Když jsem mluvil s Janem, byl jsem střídavě muž, žena a dítě. Jsem učitel, paní, a méně, jsem učitel na cestách. Bez zaměstnání.

TETA: Půjdu s vámi.

DOKTOR: Je pozdě. Je záhy. Půjdu sám. Středem světa, jako stvořitel. Sám slabikuje soustavu, které jsem uvěřil.

TETA: Nesmysl, co to povídáte, nevím o ničem, co bych si mohla přát, nevím o ničem, čemu bych uvěřila, mimo oddanost, mimo věrnost.

DOKTOR: To jsou pravá slova.

TETA: Pšá, slova! Chce se mi jiných věcí. Báti se, čistiti do pozdních hodin ostré nástroje dělníka, který se unavil. Chci prodlévati nad činy, jež následují ráz naráz. Skutek za skutkem. Toto stavení se podobalo někomu, kdo kráčí, avšak nyní, když se zastavilo,

není zde nikoho třeba než služby. Nejsem služka. Naleznete svůj plášť bez poskvrny, naleznete své trepky vycíděny každého jitra. Budu vás zdržovati před rozhodnutím. Je toho třeba.

DOKTOR: Vyhledávejte pravděpodobnější příhody, než jsou moje. Nejsme stejní. Nejsme totožní ani v téměř smutku.

Příbuzní se vracejí.

*

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Ohoho, ohoho, to se to vleče, to je prodlévání, to je pláčů. Oč jde, prosím vás. Mrtvý je mrtvý, toho nevzbudíte.

DOKTOR: Jděte si po svých!

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Dobře, velmi dobře, doktore. Jste snad bratranec zemřelého?

DOKTOR: Nejsem váš příbuzný.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: No, no, no.

JAN: Promiňte, doktore, při tomto obřadě jsou pánové první a nepostradatelní.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Oho.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Když to tak posloucháte, na mou duši, jako by mluvil starý pán.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Ovšem, ani doktorovi se nepodařilo vykořeniti rodinné vlastnosti. Smysl pro pořádek, smysl pro skutečnost.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Ale to mi řekněte, pane, tak zhurta nakvašený, proč jste vlekl Jana k Chocholu větrníku, co jste chtěl na smetišti?

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Jsme zvědaví, co odpovíte.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: To jest záhada. Co jste dělali v takové pustině?

MARIE: Doktor byl bez klobouku, v přiléhavých nohavicích a v košili, jen tak, že si navlékl plášť.

*

Vchází Anna.

MARIE: Bez vaší výpravy nebyla by ani strýcova smrt tak strašná.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Zemřítí na Chocholu větrníku, na místě horším než nevěstčina postel.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Jestliže je někdo vinen touto smrtí, nejsem to ani já, ani vy, uče.

TETA: Jene!

JAN: Nikoliv, pánové, rozhodl jsem se sám pro toto nešťastné místo, doktor mne následoval.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Učitel a žák!

JAN: Pamatuji se, že jste první řekl slovo nůž. Nůž a záznaky lékařovy! Bylo to názorné vyučování, ale kéž byste byl raději upustil od této lekce. Kéž byste mi byl zabránil odejítí.

ANNA: Jste roztržitý nebo bázlivý, Jene? To jsem byla já, kdo vás vyzval k Větrníku. Já, s níž jste smluvil cestu, či lépe útěk.

MARIE: To není pravda!

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Byl jste účasten pěkných věcí!

DOKTOR: Doslova! Byl jsem účasten pěkných věcí. Ach, staré výmysly, plné ducha! Jara, touhy, všechny zemědily a krásy světa! Nekončící, nesmrtelné! Kéž je zde, kéž se vrátí staré a pošetilé dny, dny skoro bláznovské. Kéž se vrátí soumraky, za nichž pod houštěmi cesmín a růží jsi zůstavil svá toužení i s nástrojem tak nevkusně usedavým. Ó, hlouposti stokrát milejší než hňupí moudrost! Tvoje cesta, Jene, byla podobenstvím o činu. Ze strachu jsem tě napomínal, ze strachu jsem tě srážel. Báł jsem se, že nic nevykonáš. Měl jsi býti dříve mužem, než zestárneš. Co na tom sejde, pravím-li, že tvoje odhodlání bylo správné. Co na tom sejde nyní, když jsi se vrátil, když jsi se smířil a nahlédl všechnu nevýhodu odvahy. Jsi doma, je ti dobře. Máš pravdu. Nicméně, tito šedivci, tito znalci kuchyní, jimž se tak překotně připodobuješ, tato smrděšská prázdnota je stokrát horší tvého bláznovství. Brachu, neodkládej tak zhurta svoji hůl. Neraduj se tak příliš, že jsi byl obrácen na útěk. Hola,

mládenče, bylo to nemoudré domnívati se, že kráčíš na konec světa, bylo nemoudré věřiti, že jsi ozbrojen, a sahati po noži, kterého jsi neměl. Bylo to bláznovské, avšak co zbývá, je stáří. Stáří bez mužnosti. Očekávání smrti. Touho, paprsku nebe, tajuplná hlupoto, která platíš za víc než purpur. Ven z nevyplenitelné sítě nicoty. Ven! Mám ošklivost z těchto přibledlých tváří, z těchto mrtvolných postav, jež chřestí kostmi nad svoji truhlicí, jež počítají peníz po penízi, zatím co hvězdy září nad jejich mordou.

ANNA: Ano, ano, ano.

TETA: Ano, ano, ano.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Neslýcháno!

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Toť blázinec!

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Vemte si svoje rance a hajdy, pane!

ANNA: Konečně jsi to řekl.

MARIE: Vy, poutnice od stromu ke stromu, od lucerny k lucerně, od místa k místu. Pokud jde o vaše mravy, měla jsem vždycky určité pochybnosti.

ANNA: Byla jsem jista, že jste husa.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Dovolte, kdo vás pozval, slečinko?

ANNA *zakokrhá*: Prosím, připomínáte tak živě slepici, že jsem se nezdržela.

MARIE: Slyšíte, slyšíte, co povídá?

ANNA: Ještě něco. Máte panenská ramena.

Marie sahá si po zádech.

ANNA *pokračuje*: Výše, níž. Tam, kde nasedají andělům křídla a děvkám nůše.

MARIE: Jene, Jene!

ANNA: Víte, čím to je? Opřela jste se o sloup na Větrníku. O sloup, který se nazývá rajský a jenž nese krkavčí rameno. Když jste přišla, slétl na jeho tabuli s nápisem havran.

MARIE: Poběhlce!

JAN: Má milá!

MARIE: Myslela jsem, že jste oněměl a ohluchl, pročpak nevykážete tu sprostáčku?

JAN: Poshovte, probůh, nač tolik křiku, vidíte, že se obřad sklání ku konci a co nevidět počne pohřeb. Nelze přec právě nyní tropiti hluk.

ANNA: Více horlivosti na cestách i v manželství.

JAN: Vezměte si černé šaty a jděte do kostela, potom projděte městem a navečer se vraťte do svojí uličky na předměstí. My jsme již doma. Jednou provždy. Jednou provždy u svých nástrojů, na jejichž násadách vyhloubily prsty vrub.

DOKTOR: Vroubek, Jene, je vše, co máš.

ANNA: Od prvního milníku, od první stezky, sotva ovát větrem, jste doma, nebudete nikdy vědět kudy kam.

MARIE: Je odporno slyšeti závist a tyto trpkosti.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Pamatujete si, co to děvče povídalo? Namoutě, jsem pouhý začátečník v nadávkách.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Takové hádky, takové závodění.

DOKTOR: Kam hledíte, paní?

TETA: Dívám se jako mrtvý, jenž leží v komoře na zádech a má sepjaté ruce.

DOKTOR: Hrozné hvězdářství! Spí. Spí zuřivý spánek. Toho obličej bez trýzně, těch vlasů zbělelých za světla tolikerých lamp. Oh, zelenavá ruko smrti, jež jsi ho přikovala tváří v tvář k hvězdnému nebi.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Slyšíš doktora. Uplakanec, jehož soucitu jsi se nikdy nedovolal, neboť všechna neštěstí pokládal za příhody, které je nutno očekávat.

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Myslím, že je oddán smilstvu a pití.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Propadl neřesti.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: A za to ho ten starý blbec platil!

DRUHÝ PŘÍBUZNÝ: Zhýralci.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: A teta je celá živá.

TŘETÍ PŘÍBUZNÝ: Staré třeštidlo.

PRVNÍ PŘÍBUZNÝ: Vezmi si plášť, Jene, a klobouk, pojďme, je čas. Zvedněte nosítka. Z cesty, slečinko.

Odějí Jana do obleku strýcova a odejdou.

MARIE: Kliďte se.

JAN: Sbohem. Jednou provždy.

ANNA: Vy kvočno! Vy šedivci! Vy obžerové! Půjdeme, doktore?

DOKTOR: Nespěchám.

TETA: Nuže?

ANNA: Nebojím se hleděti do dálky, ani k výšinám, ani hluboko dolů.

TETA: Víím všecko, co bylo.

ANNA: Silnice bez obživy, dýmající města, vlny, které plynou s obrazem lodice, s obrazem dobyvatele.

TETA: Zakletí skrze starodávnou a čarodějnou píseň, skrze dny bez výběru, skrze laciné skutky. Ať se vrátí neděle před patnácti lety! Ať se vrátí večer na scho-dišti, ať se vrátí den po dni až k počátku!

ANNA: Hnilobné barvy času.

TETA: Blázní s okrvavenou hlavou.

Zní zvon.

DOKTOR: Čas. Den. Smrt. Čas, den, smrt. Ach, čepel je zakončena nepostižitelným hrotkem.

TETA: Chcete opět žertovati?

ANNA: Počínáte některou ze svých obsáhlých řečí?

DOKTOR: Oh, práva prostřednosti a práva hrdinská, jež se mne nedotýkají. Mám to, co jsem zvolil. Žádná z událostí není na pokraji života a žádná není nicotná. Rozloučil jsem se a půjdu. Cesta je úzká, Anno, svět je širý, paní. Sbohem, zůstavuji vám vše, co je hodno lásky a co jsem neobsáhl. Sbohem!

TETA: Jednou provždy!

ANNA: Nashledanou!

SCÉNA ŠESTA

DOKTOR: Ach, důvěrnosti, určené k brzkému zániku, a přátelství, rozvázané se smutkem, který nezastírám. Žel, jsem sám. Lidé si podávají ruce k pozdravu, ale moje hovory vážnou, je mi úzko. Jdu, nemám nic, co bych opakoval naposled mimo lítost, kterou prolé-

vám. Pohřbil jsem mrtvé v domě a pláču na pohřbu. Čelo na holi, v brašně chléb. Proč jsi mne opustil, Jene, proč jsi opustil milostnou vádu a škorpení, jež je nejkrásnější? Proč jsi zanechal hry na školu? Hle, prostředkem nebe se od nás vzdaluje anděl. Mlčky. Bez vybídnutí. Vidiš to, lenochu, měl bych se s tebou hašteřiti, ale jsi poražen a stár. Nezbyvá, než ubohá láska. *Kokrhá kohout*. Fi, fi! Jsem zde, kohouti vesnic, hladov, podnapilý, nicméně kráčím, nicméně pospíchám. Věřím! Ach, dokonalá černi času, připomínající školní tabuli, na níž jsou napsána jména zvěrokruhu. Má jitřní knihu, mé básnictví, má slova, ohraničující nekonečnost. Hvězdná soustava. Noci, vzorkovnice krásy! Vidím, poznávám, toť Veliký medvěd, Kasiopeia, Blíženci.

SCÉNA SEDMÁ

DOKTOR: Krásný den, krásný den. *Klopýtne*. Tato vratká hůl mi jenom překáží *zlomí ji*, tak! Vari, počátky stáří, přiměšované k věčným létům mladosti! Vari, pomůcky nemoci. Ale silnice není valná. Bojím se, že jsem si roztrhal boty. Eh, není to tak zlé. Ne, tato podešev je důkladná a doposud zní jak se patří. Levá, levá, levá.

CHLAPEC: Hola, pane, kampak to lezete?

DĚVČE: Prosím vás, vždyť nám rozbijete domek.

CHLAPEC: Opravdu, smazal jste nám celou stěnu.

DOKTOR: Tak, to jsem tomu dal.

DĚVČE: Opatrnosti nikdy nezbyvá, pane.

DOKTOR: A víte co, děti, postavíme něco lepšího. Znovu. Znovu od počátku. Znovu a lépe.

CHLAPEC: Tak dobrá.

DOKTOR: Dejte sem rýč!

CHLAPEC: Ano, ano, ano.

DĚVČE: To my nemáme.

DOKTOR: Nu, tady ten klacek, vždyť jej držíš v ruce.

CHLAPEC: Stavme!

DOKTOR: Spoj tyto dva body přímkou. Ty nemotoro, vždyť je křivá. Tak. Tohle je, děti, pravoúhlý trojúhelník, vidíte, čtverec nad touto přeponou rovná se součtu čtverců nad oběma odvěsnami. Pamatuj si to, Jene, to je věta Pythagorova. Můj bože, jakpak se jmenuješ, hochu?

CHLAPEC: Jan.